

Suomen
Vammaistutkimuksen Seura

Abstraktikirja

Vammaistutkimuksen päivä 14.8.2026

Sisällys

1. Vammaiset ihmiset työelämässä	4
Guseul Lee Ellen, Helsingin yliopisto: Contesting the ideal: Ideal Citizenship Among Finnish Entrepreneurs and Self-Employed People with Disabilities	4
Liimatainen Kia, Jyväskylän yliopisto: Vammaisten ihmisten kokemukset työelämään siirtymisestä, työelämävaihteista ja vammaisuuden esiin tuomisesta	5
Stanger Jennifer, Turun yliopisto: Saavutettavuus, vammaisuus ja digitaalinen työelämä: Kuka voi työskennellä kääntäjänä?	5
Suhonen Katri, Kirkkohallitus: Vammaisena pappina kirkon työssä	6
2. Vammaishistoria	7
Kurki Essi, Tarvainen Merja ja Puurunen Piia, Itä-Suomen yliopisto: Tunneilmaisut kotoa Perttulan kasvatuslaitokseen lähetetyissä kirjeissä	7
Murto Lassi, SMA Finland ry: From Institutional Memory to Crisis Citizenship: Persons with Disabilities as Knowledge-Holders in Welfare States, Crisis Preparedness and Democratic Participation	7
Lumilampi Katja, Helsingin yliopisto: Lapsuus, vammaisuus ja tarinallistuva kerronta Kotiliesi -lehdessä 1923–2023	8
Kuuliala Jenni ja Miettinen Riikka, Turun yliopisto: Vammaisuuden historian merkitysten muuttaminen muisti- ja kulttuuriorganisaatioissa	9
3. Sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutus	9
Leskelä Leela ja Lindholm Camilla, Kehitysvammaliitto, Helsingin yliopisto: Kuvallinen kieli selkokuorovaikutuksessa	9
Valmari Jenni, Helsingin yliopisto: Sosiaalisen maailman merkityksenkäs rakentuminen lievästi kehitysvammaisten nuorten arjessa	10
Luoma Minna-Liisa, THL: Vammaisten henkilöiden kokema lähisuhdeväkivalta ja avunsaannin esteet – mixed methods -tutkimus	11
Hakala Marjaana, Helsingin yliopisto: Huumori vaikeimmin kehitysvammaisten lasten elämässä..	12
4. Yhdenvertaisuus	12
Liimakka Satu, Kaistinen Minja-Tiina ja Notvik Ian, Diakonissalaitos: Yksin vailla tukea? Kanssatutkimus ADHD- ja autismitutkimuksen aikuisten tuen tarpeista ja kokemuksista	12
Mustonen Lotta-Kaisa, Katsui Hisayo, Taimen Elia, Karkinen Juho, Welling Anu ja Jahnukainen Markku, Helsingin yliopisto: Vammaisten korkeakouluopiskelijoiden mahdollisuudet kansainvälistymiseen	13
Saari Aija, Suomen Paralympiakomitea: Paraurheilun paradoksit vammaisten ihmisten osallisuuden rakentajina ja rajaajina	13
Virta Sanni, Taideyliopiston Sibelius-Akatemia: Taidekoulutuksen yhdenvertaisuus vammaisuuden näkökulmasta - vammaiset ja viittomakieliset taidekentällä yhdenvertaisina toimijoina	14
5. Osallisuus ja diskurssit	15
Reivonen-Sim Satu, Helsingin yliopisto: Disability and rehabilitation technology in the Ai-for good assemblage – a material-semiotic study of the enactment of good and good feelings in relation to disability on the tech stages	15

Halme Susanna, Helsingin yliopisto: Pistekirjoitus lukutaidon, arjen ja osallisuuden rakentajana	16
Leskelä Leealaura, Kehitysvammaliitto: Miten mä sen korrektisti sanoisin, et tää selkokieli on niinku vammaisille tai joillekin” – haastattelututkimus selkokielestä s2-opetuksessa.....	17
Leskelä Leealaura ja Suhonen Katri, Kehitysvammaliitto ja Kirkkohallitus: Selkokielen käyttäjien kokemukset jumalanpalveluksesta	18
6. Vammaispalvelut.....	19
Kivistö Mari, Lapin yliopisto, Lipponen Oona ja Tarvainen Merja, Itä-Suomen Yliopisto: Rakenteellisen vammaissosiaalityön toteutuminen ja edellytykset hyvinvointialueilla sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta	19
Nurmi-Koikkalainen Päivi ja Korhonen Marika, THL: Uudistunut vammaispalvelulaki ja sen seuranta	19
Era Salla, Jyväskylän yliopisto. Vammaispalveluiden (nyky) aika: venymistä, viivettä ja odotusta.....	20
Kangasniemi Hanna, Suhonen Riitta ja Stolt Minna, Turun yliopisto. Ääni kuuluu, mutta kantautuuko se päätöksiin?.....	21

1. Vammaiset ihmiset työelämässä

Guseul Lee Ellen, Helsingin yliopisto: Contesting the ideal: Ideal Citizenship Among Finnish Entrepreneurs and Self-Employed People with Disabilities

This study explores how persons with disabilities themselves understand and enact the notion of ideal citizenship in the context of their lived experiences. While existing policies and public discourse frequently impose normative ableist ideals of citizenship on persons with disabilities, their own interpretations, internalisations, refusals and redefinitions of the ideal citizenship remain largely unexplored. Furthermore, citizenship research has tended to focus on paid employment as the primary market of civic worth, overlooking the significance of entrepreneurship and self-employment for persons with disabilities. Disability entrepreneurship and self-employment are often celebrated as a pathway to inclusion and economic independence, yet little is known about how questions of citizenship and the ideal citizen emerge, are negotiated and contested within these practices. Focusing on entrepreneurs and self-employed persons with disabilities in Finland, this study examines how they conceptualise citizenship and the ideal citizen, negotiate ableist and neoliberal expectations, and sustain or resist norms around work and civic participation. The study conducted semi-structured interviews with Finnish entrepreneurs and self-employed individuals with disabilities (*data collection ongoing; n=6, target n=10*). Interviews were conducted face-to-face and via written responses. Data were analysed using reflexive thematic analysis (Braun & Clarke 2019; 2023) with Atlas.ti drawing on the conceptual distinction between ideal and lived citizenship as an analytical lens.

Preliminary findings reveal that participants understand citizenship as a combination of rights, responsibilities, possibilities, and freedoms offered by society, which are up to them how to make use of these. Yet they feel little resonance with formal citizenship rights and a significant gap with lived reality. While the system officially encourages active participation, research participants described it as failing to structurally support in practice, leaving them caught between normative expectations and inadequate provision.

Participants consistently associated with the ideal citizens with being active, hardworking and without disabilities. As persons with disabilities, many described feeling positioned as unnecessary, expensive, or as second-class, burdens rather than contributors. Notably, even among those who did not consciously experience citizenship ideals as externally imposed, a strong pressure emerged around being seen exclusively as an economic cost, rather than skilled professionals and active participants in the society. In navigating these conditions, participants drew on entrepreneurship not as an internalisation of imposed ideals, but as strategic instrument of proving ability, asserting legitimacy, and fighting for a place that the system did not readily offer. Making the business profitable enough to forgo disability pension, resisting the expectation to stay quiet and remain satisfied, and pushing back against the belittling of their professionalism all reflect a form of performing the language of the ideal citizen not out of belief, but as a tool of contestation. These preliminary findings suggest that for entrepreneurs and self-employed individuals with disabilities, citizenship is both a source of belonging and a terrain of struggle — one they actively navigate, contest, and on their own terms, reclaim.

These findings make two key contributions. First, they challenge reductive accounts of neoliberal subjectivity by revealing how persons with disabilities may strategically perform, rather than internalise, ideals of the active, productive citizen, deploying entrepreneurship as a tool of contestation rather than compliance. Second, the Finnish context adds particular significance: Even within one of the world's most comprehensive welfare systems, participants described being expected to stay quiet and remain grateful, suggesting that generous provision does not necessarily translate into genuine civic recognition or support for active participation. Together, these findings call for a reframing of disability entrepreneurship, not merely as an economic pathway, but as a site of citizenship struggle, and point to the need for policy approaches that move beyond financial support toward the structural recognition of persons with disabilities as skilled professionals and active civic contributors.

Liimatainen Kia, Jyväskylän yliopisto: Vammaisten ihmisten kokemukset työelämään siirtymisestä, työelämävaiheista ja vammaisuuden esiin tuomisesta

Loppuvaiheessa oleva etnologian ja antropologian monografiaväitöskirjani tarkastelee vammaisten ihmisten kokemuksia työelämään siirtymisestä. Tutkimus perustuu 17 eri tavoin vammaisen ja erilaisissa työllistymistilanteissa olevan henkilön haastatteluihin, joita olen analysoinut laadullisin menetelmin. Tutkimus paikantuu vammaistutkimuksen sekä etnologian tieteenalojen kentille.

Väitöskirjan ensimmäinen analyysiluku rakentuu etnografiseksi kuvaukseksi työelämään kytkeytyvistä siirtymistä ja vaiheista. Aineistosta esiin nousseet kokemukset jäsentyvät työelämää edeltäviin kokemuksiin (opiskelu, ammatinvalinta, työttömyys), työhakuun liittyviin kokemuksiin sekä työn aloituksesta työn tekemiseen liittyviin kokemuksiin. Tämä analyysi kuvaa työelämään kiinnittymistä monivaiheisena ja tuo esiin, miten erilaiset rakenteelliset ja kokemukselliset tekijät vaikuttavat siihen.

Toinen analyysiluku keskittyy vammaisuuden esiin tuomiseen työtä hakiessa ja työelämässä. Tarkastelen, miten vammaisuudesta kerrotaan tai jätetään kertomatta. Analyysi osoittaa, että vammaisuudesta kertomalla haastateltavat eivät ainoastaan välitä tietoa itsestään, vaan myös luovat tietynlaista ilmapiiriä, joka voi olla esimerkiksi kysymyksille avoin tai ennakoida mahdollisia oletuksia. Samalla vammaisuuden esiin tuominen kietoutuu oman pystyvyyden, kyvykkyyden ja ammattitaidon osoittamisen rinnalle.

Esitelmäni keskittyy näiden analyysilukujen tuloksiin sekä mahdollisesti myös valmisteilla olevan kolmannen analyysiluvun havaintoihin.

Stanger Jennifer, Turun yliopisto: Saavutettavuus, vammaisuus ja digitaalinen työelämä: Kuka voi työskennellä kääntäjänä?

Digitaalinen työelämä on vammaisten ihmisten ammatillisen osallisuuden kannalta sekä uhka että mahdollisuus. Näkövammaisille digitalisaatio ja teknologinen kehitys voivat mahdollistaa aiempaa paremman osallistumisen koulutukseen ja työelämään. Tämä ei kuitenkaan tapahdu itsestään, vaan edellyttää saavutettavaa ja inklusiivista ohjelmistosuunnittelua, jossa huomioidaan erilaiset käyttäjät, toimintatavat ja apuvälineteknologiat.

Esitys perustuu Turun yliopistossa käännöstieteen alalla meneillään olevaan väitöskirjatutkimukseeni, jossa tarkastelen digitaalisen työn saavutettavuutta käännösalan kontekstissa. Nykyisessä käännöstyössä keskeistä ei ole enää vain sujuva kielitaito ja asiantuntemus, vaan myös taito käyttää työn kannalta keskeisiä käännösteknologioita, kuten erilaisia kääntämisen digitaalisia alustoja, käännösmuistiohjelmia, terminologiatyökaluja ja konekäännösratkaisuja. Aiempi tutkimus on osoittanut, että useissa laajalti käytetyissä käännösteknologioissa on kriittisiä saavutettavuuspuutteita. Nämä puutteet voivat käytännössä rajata näkövammaisten kääntäjien mahdollisuuksia toimia alalla koulutuksesta ja ammattitaidosta riippumatta.

Tutkimuksessani tarkastelen saavutettavuutta sosioteknisenä kysymyksenä Pinchin ja Bijkerin (1984) teknologian sosiaalista rakentumista koskevaan teoriaan tukeutuen. Sosioteknisestä näkökulmasta saavutettavuus ei ole vain ohjelmiston tai verkkoalustan tekninen ominaisuus, vaan se rakentuu teknologioiden, suunnittelukäytäntöjen, organisaatioiden, standardien ja käyttäjien kokemusten vuorovaikutuksessa. Vammaisten ihmisten historiallinen poissulkeminen koulutuksesta ja työelämästä ei nykyisin ilmene vain suorana syrjintänä, vaan se voi jatkua arkisissa digitaalisissa rakenteissa, jotka olettavat tietynlaisia kehoja, aisteja ja työtapoja. Tutkimuksessani pyrin tekemään näkyväksi niitä usein huomaamattomia sosioteknisiä mekanismeja, joiden kautta digitaalinen työ voi tuottaa eriarvoisuutta. Samalla tutkimukseni kysyy, millaisin ehdoin saavutettava teknologia voi tukea ammatillista toimijuutta ja yhdenvertaisempaa digitaalista työelämää.

Lähteet

Pinch, Trevor J., and Wiebe E. Bijker. 1984. "The Social Construction of Facts and Artefacts: Or How the Sociology of Science and the Sociology of Technology Might Benefit Each Other." *Social Studies of Science* 14, no. 3: 399–441.
<https://journals.sagepub.com/dHoi/abs/10.1177/030631284014003004>.

Suhonen Katri, Kirkkohallitus: Vammaisena pappina kirkon työssä

Esitys tarkastelee vammaisten pappien kokemuksia Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa sekä sitä, millaisena kirkko näyttäytyy työpaikkana vammaisen työntekijän näkökulmasta. Aineisto koostuu kahdeksan papin kirjoituksista, jotka kerättiin avoimella kirjoituskutsulla vuonna 2021. Informantit määrittivät itsensä vammaisiksi YK:n vammaissopimuksen mukaisesti. Aineisto analysoitiin fenomenologisen psykologian analyysimenetelmän laajennuksella.

Tulokset osoittavat, että vammaiset papit kohtaavat edelleen rakenteellista ja asenteellista syrjintää, mutta vammaisuus näyttäytyy myös voimavarana, joka voi lisätä papin lähestyttävyyttä ja syventää sielunhoidollista ymmärrystä. Tutkimusta tarkastellaan vammaisuuden teologian ja kontekstuaalisen teologian viitekehyksissä. Kärsimys näyttäytyy ennen kaikkea rakenteellisesti tuotettuna ilmiönä, johon voidaan vaikuttaa inklusiivisuutta ja esteettömyyttä edistämällä.

Avainsanat: vammaisuus, työelämä, kirkko, syrjintä, inklusiivisuus

2. Vammaishistoria

Kurki Essi, Tarvainen Merja ja Puurunen Piia, Itä-Suomen yliopisto: Tunneilmaisut kotoa Perttulan kasvatuslaitokseen lähetetyissä kirjeissä

Lähestymme esityksessämme vammaisuuden ja laitoshuollon historiaa kokemushistorian näkökulmasta. Esitys pohjautuu ensimmäisen kirjoittajan tekeillä olevaan väitöskirja-artikkeliin, jossa tarkastellaan tunneilmaisuja kotoa Perttulan kasvatuslaitokseen lähetetyissä kirjeissä 1900-luvun alussa. Tarkastellut kirjeet ovat laitoksessa eläneiden lasten vanhempien ja sisarusten kirjoittamia, tai heidän pyynnöstään laadittuja. Aineiston analysoinnissa hyödynnetään mikrohistoriallista lähestymistapaa.

Vammaisuuden historian tutkimusta on kritisoitu institutionaalisuudesta ja kokemuksellisten näkökulmien puutteesta (ks. Bredberg, 1999), ja esimerkiksi suomalaista vammaisuuden historiaa on luonnehdittu laitosten ja järjestökeskeiseksi (ks. Leppälä, 2014). Käsillä oleva lähdeaineisto onkin ainutlaatuinen. Laitokseen lähetetyt kirjeet tekevät näkyväksi omaisten kokemuksiin pohjautuvan näkökulman vammaisuuden historiaan sekä elettyyn laitokseen. Mikrohistorialle ominainen tarkkaan rajattu ja yksityiskohtainen analyysi tarjoaa johtolankoja myös lasten kokemuksista. Lisäksi kirjeissä esiintyvien tunneilmaisujen analysointi tekee näkyväksi, millainen vaikutus laitoksella oli perhesuhteisiin.

Esityksessä tuodaan keskusteluun kirjeiden käyttöä vammaisuuden historian tutkimuksen lähdeaineistona. Lisäksi esityksessä pohditaan tunneilmaisujen ja kokemushistorian yhteyttä vammaisuuden laitoshistorian kontekstissa.

Murto Lassi, SMA Finland ry: From Institutional Memory to Crisis Citizenship: Persons with Disabilities as Knowledge-Holders in Welfare States, Crisis Preparedness and Democratic Participation

Disability history is often narrated as a movement from institutional care towards rights, participation and community living. This narrative is necessary, but incomplete. Institutional power does not disappear simply because institutions change form. It may persist in administrative burdens, evidentiary demands, delayed decisions, inaccessible systems and consultation processes in which persons with disabilities are invited to speak but not authorised to define. Nordic disability policy has indeed moved through important phases of deinstitutionalisation, anti-discrimination and rights-based reform, yet recent research also shows that institutional logics may survive in transformed forms within community-based and welfare-state arrangements (Tøssebro, 2016; Engwall et al., 2026).

This article argues that persons with disabilities should be understood not merely as service users, research participants or vulnerable groups in crisis, but as knowledge-holders whose lived expertise and collective memory reveal how societies actually function. Their experiences of assistance, treatment policy, accessibility, bureaucracy, participation and crisis preparedness form a kind of institutional memory: situated knowledge of where rights become liveable, conditional or fragile. Finnish evidence on the everyday realisation of disability rights shows that participation, accessibility and services are experienced

unevenly, and that formal rights do not automatically translate into equal life conditions (Katsui et al., 2023; Yhdenvertaisuusvaltuutettu, n.d.).

The article connects three concepts: institutional memory, the authority of persons with disabilities, and crisis citizenship. Institutional memory names the historical continuities that remain within contemporary welfare systems. The authority of persons with disabilities refers to the power of persons with disabilities and their representative organisations to shape concepts, evidence and policy priorities. Crisis citizenship asks whether persons with disabilities remain rights-bearing citizens when ordinary systems are disrupted by emergencies, conflict, pandemics or infrastructure failure. These concepts are grounded in the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, especially Articles 4(3), 11, 19 and 29, and in the CRPD Committee's interpretation of participation and independent living (United Nations, 2006; Committee on the Rights of Persons with Disabilities, 2017, 2018).

By bringing these concepts together, the article suggests that disability history is not only a record of past exclusion. It is also a resource for democratic preparedness. A society that fails to recognise persons with disabilities as knowledge-holders before crisis will struggle to protect their agency during crisis. The central question is therefore not only whether persons with disabilities are included, but whether their knowledge has the power to change what inclusion means.

Keywords: disability studies; institutional memory; crisis citizenship; authority of persons with disabilities; welfare state; preparedness; lived expertise; democratic participation

Lumilampi Katja, Helsingin yliopisto: Lapsuus, vammaisuus ja tarinallistuva kerronta *Kotiliesi* -lehdessä 1923–2023

Tämä tutkimus tarkastelee lapsuutta ja vammaisuutta käsitteleviä tekstejä *Kotiliesi* -lehdessä vuosina 1923–2023. Tutkimus paikantaa kulttuurisia reunaehtoja, joiden puitteissa media tuottaa vammaisen lapsuuden representaatioita ja asemoi moninaisten lapsuuksien kirjon osaksi vallitsevaa sosiaalista järjestystä.

Tutkimus tarkastelee erityisesti sitä, millaisin narratiivein *Kotiliedessä* on käsitelty lapsuutta ja vammaisuutta, sekä miten eri narratiivit paitsi heijastelevat, myös tuottavat kulttuurisia käsityksiä lapsuudesta ja vammaisuudesta eri vuosikymmeninä.

Suomessa on toistaiseksi tutkittu melko vähän naistenlehtiä yhteiskunnallisten aiheiden areenana, saati lapsuudesta ja vammaisuudesta puhumisen paikkoina. Lasten näkökulma ei ole ylipäättään ollut naisille suunnattujen aikakauslehtien tutkimuksessa tyypillisesti esillä, vaan Turusen (2014, 57) mukaan naistenlehtiä käsittelevä tutkimus on keskittynyt lähinnä sukupuolta sivuaviin aiheisiin. *Kotiliesi* -lehti on valittu tämän tutkimuksen kohteeksi siitä syystä, että se on ensimmäisiä naisille suunnattuja edelleen ilmestyviä kaupallisia aikakauslehtiä Suomessa. *Kotiliedessä* lasten hoitoon ja kasvatukseen liittyvät aiheet ovat olleet keskeinen osa lehden perhekeskeistä ideologiaa, ja myös lapsuuden sekä vammaisuuden rajapintaa on käsitelty lehdessä jo 1920-luvulta saakka.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- Millaisin käsittein lapsuuteen ja vammaisuuteen viitataan *Kotiliedessä* eri aikakausina?
- Miten *Kotilieden* artikkeleiden esittämisen tavat asemoivat lapsuuden ja vammaisuuden osaksi vallitsevaa sosiaalista järjestystä?

- Miten ihmisoikeusnäkökulman kehittyminen näkyy lapsuutta ja vammaisuutta koskeissa käsitteissä sekä representaatioissa?

Aineisto on kerätty vuosilta 1923–1939 *Kotilieden* Kansallisarkiston digitalisoidusta arkistosta osin palvelun hakutoimintoa hyödyntäen, ja vuosien 2003–2023 osalta käsityönä lehden omien verkkosivujen sähköisistä näköislehdistä. Aikavälillä 1948–2002 aineistoa on kerätty lukemalla lehden paperisia vuosikertoja sekä irtonumeroita. Tutkimuksen aineistoa on etsitty lukemalla ja selaamalla yhteensä 823 *Kotilieden* sähköistä tai digitaalista numeroa. Aineisto koostuu tällä hetkellä yhteensä 75 lapsuutta ja vammaisuutta käsittelevästä tekstistä. Tutkimus toteutetaan laadullisena tutkimuksena, jonka analyysimenetelmänä ovat aineistolähtöinen sisällönanalyysi sekä narratiivinen analyysi.

Tutkimuksen alustavissa tuloksissa lapsuuden ja vammaisuuden aihepiiriä käsittelevissä teksteissä vaikuttaisi toistuvan pyrkimys vedota lukijan tunteisiin erilaisin tekstuaalisin ja osin myös visuaalisin keinoin. Selkeimmin tekstityyppien rakennemuutos ilmenee henkilöhaastattelujen tarinallistumisena erityisesti 2010-luvun jälkeen. Kertomusmuodon problematiikka lapsuutta ja vammaisuutta käsittelevissä teksteissä liittyy niiden homogeenisena toistuvaan rakenteeseen, jossa vammaisuus ilmiönä on vaarassa pelkistyä puheeksi kykyjen puutteesta, hoivan raskaudesta tai arjen vaivalloisuudesta.

Kuuliala Jenni ja Miettinen Riikka, Turun yliopisto: Vammaisuuden historian merkitysten muuttaminen muisti- ja kulttuuriorganisaatioissa

Tutkimus on osoittanut, että vammaiset ihmiset ovat aina olleet aktiivisia toimijoita yhteisöjensä kulttuurisessa ja uskonnollisessa elämässä, mutta vammaisuuden historia on yhä suurelta osin näkymätöntä suomalaisissa museoissa ja kirkollisessa kulttuuriperinnössä. Suomen Akatemian rahoittama, tutkimuksen hyödyntämisen (Proof of Concept) hanke ”Vammaisuuden historian merkitysten muuttaminen muisti- ja kulttuuriorganisaatioissa” paneutuu tähän ongelmaan. Kehitämme hankkeen aikana yhteistyössä erityisesti Kynnys ry:n, Kulttuuria kaikille-palvelun, Turun kaupunginmuseon sekä Kirkkohallituksen kanssa tapoja ja työkaluja, joilla on mahdollista edistää vammaisten ihmisten historian näkyvyyttä ja tuntemusta Suomessa. Tässä esitelmässä keskitymme hankkeen toimintaan, jota tehdään vammaisten ihmisten menneisyyteen liittyvän materiaalisen kulttuurin esille nostamiseksi yhteistyössä museoiden kanssa.

3. Sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutus

Leskelä Leealaura ja Lindholm Camilla, Kehitysvammaliitto, Helsingin yliopisto: Kuvallinen kieli selkovuorovaikutuksessa

Puhuttu selkokieli herättää tällä hetkellä paljon mielenkiintoa sekä yleisesti kielellisen yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta että konkreettisemmin puhevammatulkkien työvälteenä, jolla tasoitetaan kielellistä epäsymmetriaa tulkkauksessa. Aiheesta on kuitenkin toistaiseksi vasta vähän tutkimusta.

Tässä esityksessä pureudumme yhteen selkopuhetilanteissa esiintyvään kielelliseen haasteeseen, joka syntyy kuvallisia ilmauksia käytettäessä. Kuvallisuus on kielen voimavara, jolla kielenkäyttäjät voivat sekä tarkentaa että epämääräistää ilmaisuaan tai luoda siihen persoonallisia sävyjä. Selkokielen ohjeistuksissa kuvalliset ilmaukset nähdään kuitenkin pääosin ymmärrettävyyden riskitekijöinä, jotka voivat aiheuttaa

väärinymmärryksiä puheessa ja teksteissä. Ohjeissa kehoitetaan muun muassa käyttämään hyvin yleisiä ja tavallisia kielikuvia, jotka voi olettaa kuulijalle tai lukijalle tutuiksi, sekä välttämään kuvallisuutta, joka vaatii kielellistä tukea tarvitsevalta henkilöltä luovaa päättelystä.

Analysoimme kuvallisia ilmauksia keskusteluaineistoissa, joissa kielellistä tukea tarvitsevana osallistujina on kehitysvammaisia tai muistisairaita henkilöitä. Havaitsimme, että näissä tilanteissa kielellisesti osaavammat osallistujat (kehitysvamma-alan työvalmentajat ja ohjaajat sekä muistisairaiden henkilöiden päivätoiminnan ohjaajat) hyödyntävät yleisiä ja helposti ymmärrettäviä kielikuvia, kuten selkokielen ohjeistukset ehdottavat. Kielellistä tukea tarvitsevat osallistujat käyttävät myös puheessaan melko runsaasti kuvallisia ilmauksia, joten kuvallisuuden voi ajatella olevan lähtökohtaisesti osa heidän kielellisen ilmaisunsa repertuaaria. Toisaalta heidän kuvallisissa ilmauksissaan esiintyy myös virheitä tai epätarkkuuksia, mikä puolestaan kertoo kuvallisen kielen käytön haasteellisuudesta. Ani harvoin saatoimme havaita kuvallisuuden aiheuttavan ymmärtämisen haasteita.

Esityksessä pohdimme kuvallisuuden roolia kielenkäytön läpäisevänä ilmiönä ja sen merkitystä selkopuheessa. Tuomme esille ajatuksemme siitä, ettei kuvallista kieltä ole syytä poistaa selkopuheesta, vaikka siihen liittyvistä potentiaalisista haasteista kielellisesti osaavamman osapuolen on hyvä olla tietoinen.

Valmari Jenni, Helsingin yliopisto: Sosiaalisen maailman merkityksenkä rakentuminen lievästi kehitysvammaisten nuorten arjessa

Puheenvuorossa kerron väitöskirjatutkimuksestani, jossa tarkastelen lievästi kehitysvammaisten nuorten sosiaalisia suhteita ja niitä mahdollisuuksia, joita heillä itsellään on sosiaalisten suhteiden ja sosiaalisen maailman rakentamiseen. Mielestäni tarkoituksenmukaisin tapa lähteä tarkastelemaan nuorten elämää ja sosiaalisia suhteita oli etnografinen tutkimusote, joten tutkimukseni päätelmät perustuvat etnografiseen tutkimusaineistoon. Tuotin aineiston kuuden kuukauden kenttäjakson aikana, jona aikana seurasin lievästi kehitysvammaisia nuoria ryhmäkodissa ja sen ulkopuolella töissä, harrastuksissa ja vapaa ajalla.

Tässä osatutkimuksessa kysytään, millaisia lievästi kehitysvammaisten nuorten sosiaaliset suhteet ja merkityksellään sosiaaliset maailmat ovat ja miten ne rakentuvat. Tämän kysymyksen puitteissa valitsin etnografisen aineiston jäsentelyyn Alfred Schützian teorian sosiaalisen maailman rakentumisesta. Sosiaalisen maailman rakentumisen teorian mukaan sosiaalinen maailma on eriytynyt, sosiaalisia maailmoja ovat sosiaalinen lähi- ja kanssamaailma sekä esi- ja jatkomaailma. Tarkastelen Schützian Merkityksellään sosiaalisen maailman rakentumisen -teorian kautta etnografista tutkimusaineistoa sekä aikaisempaa yhteiskuntatieteellistä vammaistutkimusta.

Alustavien tulosten mukaan, aivan kuten aikaisemmassa tutkimuksessa, sosiaalisessa lähimaailmassa tärkeitä asioita nuorille olivat perhe ja ystävät. Tärkeitä olivat myös harrastukset sekä matkustaminen sukulaisten ja ystävien luo. Nuorilla oli rohkeutta tutustua uusiin ihmisiin, silti kenelläkään heistä ei ollut ystäviä, joilla ei olisi ollut tuen tarvetta. Monet nuoret tunsivat toisensa asumisesta, töistä ja tietyistä samoista harrastuksista tai entisistä, erillisistä kouluista. Mahdollisuuksia kohtaamiin ei ollut järjestetty, vaan arjen kohtaamiset kanssamaailman henkilöihin tapahtuivat arjessa kauppa, kahvila ja kirjastoreissuilla.

Nuoret kertoivat asioita elämästään, tarinoita menneestä esimaailmastaan. Kuitenkin nuoret mieluummin suunnittelevat tulevaa jatkomaailmaa ja kertovat haaveistaan kuin että olisivat miettineet menneitä. Tutkimukseen osallistuneiden nuorten merkityksenkä sosiaalinen maailma rakentui hyvin pienistä asioista.

Tähän vaikutti tarjoutuvien mahdollisuuksien lisäksi se, kuinka paljon heillä oli vapautta valita ja tehdä päätöksiä itse ja mm. oliko heillä mahdollisuus itsenäiseen liikkumiseen.

Luoma Minna-Liisa, THL: Vammaisten henkilöiden kokema lähisuhdeväkivalta ja avunsaannin esteet – mixed methods -tutkimus

Tausta:

Vammaiset henkilöt ovat kansainvälisen tutkimuksen mukaan muuta väestöä suuremmassa riskissä kokea lähisuhde- ja perheväkivaltaa. Väkivalta voi ilmetä fyysisenä, psyykkisenä, seksuaalisena, taloudellisena, digitaalisena tai rakenteellisena väkivaltana sekä hoivan laiminlyöntinä. Vammaisuuteen liittyvä riippuvuus toisen ihmisen avusta, palvelujärjestelmän saavutettavuus sekä ympäristön asenteet voivat lisätä väkivallan riskiä ja vaikeuttaa avun saamista. Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin vammaisten henkilöiden kokema lähisuhdeväkivaltaa, sen seurauksia sekä palveluihin pääsyä.

Menetelmät:

Tutkimus toteutettiin mixed methods -asetelmalla vuosina 2021–2022 yhteistyössä Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen, Invalidiliiton ja Kynnys ry:n kanssa. Kvantitatiivinen aineisto koostui sähköisestä kyselystä (n=170), joka suunnattiin täysi-ikäisille vammaisille henkilöille. Aineisto analysoitiin kuvailevin menetelmin ja ristiintaulukoinnein. Kvalitatiivinen aineisto koostui 13 teemahaastattelusta, jotka analysoitiin induktiivisella temaattisella analyysillä.

Tulokset:

Valtaosa kyselyyn vastanneista (88 %) ilmoitti kokeneensa väkivaltaa. Useimmat olivat kokeneet useita väkivallan muotoja samanaikaisesti. Yleisimpiä olivat psyykkinen väkivalta, uhkailu ja alistaminen. Tekijä oli useimmiten nykyinen tai entinen puoliso, läheinen henkilö tai perheenjäsen, mutta myös henkilökohtaiset avustajat ja muut ammatilliset nousivat esiin väkivallan tekijöinä. Haastatteluaineistossa väkivalta näyttäytyi moniulotteisena ja pitkäkestoisena ilmiönä, johon liittyivät riippuvuus toisen avusta, vallankäyttö sekä palvelujärjestelmän puutteet.

Väkivallan seuraukset olivat merkittäviä. Kyselyssä yleisimpiä seurauksia olivat viha, voimattomuus, jännitys, häpeä ja pelko. Haastatteluissa kuvattiin lisäksi traumaoireita, univaikeuksia, itsetunnon heikkenemistä, sosiaalista eristäytymistä ja luottamuksen menetystä viranomaisia kohtaan. Avun hakeminen koettiin vaikeaksi. Esteitä olivat muun muassa palveluiden saavutettamattomuus, ammattilaisten puutteellinen väkivallan tunnistaminen, pelko siitä ettei tule uskotuksi sekä riippuvuus väkivallan tekijästä.

Johtopäätökset:

Tulokset osoittavat, että vammaisten henkilöiden kokema lähisuhdeväkivalta on vakava ja osin näkymätön yhteiskunnallinen ongelma. Väkivallan tunnistamista ja saavutettavia palveluita tulee vahvistaa sosiaali- ja terveyspalveluissa. Ammattilaisten koulutusta, esteettömiä palvelupolkuja sekä saavutettavaa väkivaltatyötä tarvitaan, jotta vammaisten henkilöiden oikeus turvallisuuteen ja tukeen toteutuu.

Hakala Marjaana, Helsingin yliopisto: Huumori vaikeimmin kehitysvammaisten lasten elämässä

Väitöskirjassani tutkin huumoria vaikeimmin kehitysvammaisten kouluikäisten lasten elämässä. Huumori on osa ihmisyyttä. Se liittyy vahvasti osallisuuteen itseilmaisun, ihmissuhteiden, toimijuuden ja hyvinvoinnin kautta.

Tutkimuksessani tarkastelen huumorin ilmenemistä ja merkitystä lasten elämässä. Tavoitteenani on myös selvittää lasten mahdollisuuksia huumoriin heidän toimijuutensa ja kontekstuaalisuuden näkökulmasta. Teoreettinen viitekehys muodostuu vammaistutkimuksesta, huumoriteorioista sekä toimijuuden käsitteistä ja teorioista. Tutkimus luo ymmärrystä olemassa olevien teorioiden sovellettavuudesta vaikeimmin kehitysvammaisten lasten kohdalla.

Kerään aineiston etnografisilla menetelmillä hyödyntäen lapsinäkökulmaisuuutta ja olemuskielille suunniteltuja kommunikaatiomenetelmiä. Käytännössä tämä tarkoittaa havainnointia lasten arjen eri toimintaympäristöissä (mm. koti, ryhmäkoti, tilapäishoito, koulu, terapia), minun ja lasten välisiä vuorovaikutushetkiä, lähi-ihmisten haastattelua sekä kuvien ja videoiden hyödyntämistä.

Olen rekrytoinut tutkimuksen osallistujat ja aloittanut aineiston keräämisen loppusyksystä 2025. Tavoitteenani on toteuttaa kenttätutkimus 5 osallistujan ja heidän lähi-ihmistensä kanssa kevään 2027 alkuun mennessä. Tulosten pohjalta voidaan kehittää vuorovaikutus- ja hoivakäytäntöjä sekä toimintaympäristöjä.

Koska aineiston kerääminen on vielä kesken, keskityn esityksessäni kertomaan tutkimusmetodologiastani, minkä lisäksi esittelen lyhyesti alustavia pohdintojani aineistoon ja tuloksiin liittyen.

4. Yhdenvertaisuus

Liimakka Satu, Kaistinen Minja-Tiina ja Notvik Ian, Diakonissalaitos: Yksin vailla tukea? Kanssatutkimus ADHD- ja autismikirjon aikuisten tuen tarpeista ja kokemuksista

Yksin vailla tukea? Kanssatutkimus ADHD- ja autismikirjon aikuisten tuen tarpeista ja kokemuksista

ADHD- ja autismikirjon aikuisista ei ole riittävästi tutkimustietoa, eikä varsinkaan heidän omista näkemyksistään käsin tuotettuna. Heidän työ- ja koulutuspolkuihinsa liittyy monia rakenteellisen tason ongelmia, jotka helposti tulkitaan yksilötason haasteiksi. Tarpeen mukaista tukea on usein tarjolla vähän tai ei ollenkaan.

Tutkimuksemme kohdistuu työn ja koulutuksen ulkopuolella nyt tai aiemmin olleiden ADHD- ja autismikirjon aikuisten tuen tarpeisiin ja kokemuksiin saadusta tai saamatta jääneestä tuesta. Tutkimuksen aineisto koostuu 14 puolistrukturoidusta teemahaastattelusta. Haastateltavat ovat 19–40-vuotiaita, asuvat pääkaupunkiseudulla ja ovat saaneet ADHD- tai autismediagnoosin aikuisiällä tai tunnistavat itsellään ADHD-

tai autismipiirteitä. Kanssatutkimuksen toteuttavat kaksi kanssatutkijaa ja tutkija. Tutkimusta ohjaa tutkimuksen kohderyhmään kuuluvista henkilöistä koostuva ohjausryhmä.

Tutkimusaineistossamme kuvataan usein toistuvaa yksin jäämistä ilman (riittävää) tukea. Toki myös toisenlaisia kokemuksia kerrottiin. Ilman tukea yksin jääminen liitettiin muun muassa haavoittaviin tai traumaattisiin kokemuksiin (kuten kiusaamisväkivalta), oman kokemuksen ohitetuksi tulemiseen ammattilaiskohtaamisissa sekä palvelujärjestelmän koettuun raskauteen ja monimutkaisuuteen – moni koki tarvitsevänsä tukea tuen hakemiseen. Miten asioiden tulisi muuttua, että ei tarvitsisi jäädä tai kokea jäävänsä yksin ilman tukea?

Mustonen Lotta-Kaisa, Katsui Hisayo, Taimen Elia, Karkinen Juho, Welling Anu ja Jahnukainen Markku, Helsingin yliopisto: Vammaisten korkeakouluopiskelijoiden mahdollisuudet kansainvälistymiseen

Kansainvälistymiskokemuksia, kuten harjoittelua ulkomailla tai vaihto-opiskelua, pidetään tänä päivänä olennaisena osana nuoren kouluttautumispolkua ja tulevaa työelämäosaamista. Kuitenkin, esimerkiksi vaihto-opiskelijoiden määrä on vähenentynyt viimeisten vuosien aikana, ja nuoren terveydentilaan liittyvät huolet ovat yksi tärkeimmistä syistä jättäytyä pois kansainvälistymiskokemuksista. Monet vammaiset opiskelijat kohtaavat korkeakouluissa esteellisen akatemian, jossa yhdistyy rakenteellinen syrjintä sekä puutteelliset esteettömyys ja saavutettavuustoimet.

Teoreettinen viitekehysemme asettuu yhteiskunnallisen vammaistutkimuksen teorioihin ja käsitteisiin. Oleelliset käsitteet artikkelille ovat vammaisvero (Disability Tax), pakollinen vammattomuus (compulsory ablebodiedness) ja hyvinvointiyhteiskunnan vammaispalvelut.

Aineistomme perustuu verkkokysely, johon vastasi 32 vammaista opiskelijaa eri puolilta Suomea. Verkkokyselyssä oli sekä määrällisiä kysymyksiä että avoimia vastauksia. Aineisto analysoidaan temaattisesti.

Vammaiset nuoret joutuvat itse tekemään huomattavan määrän selvitystyötä, jotta he saavat tietoonsa oleelliset esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyvät asiat vaihtokohteeseen liittyen. Kansainvälistymiseen liittyvät ohjelmat eivät välttämättä huomioi vammaisen opiskelijan tarpeita, jolloin ne perustuvat olettamukselle, että vammaiset opiskelijat eivät joko hae vaihtoon tai ole korkeakouluissa. Vammaiset opiskelijat myös pelkäävät, etteivät he saa tarvitsemiaan vammaispalveluita Suomen ulkopuolella, ja sen vuoksi epäröivät lähteä vaihtoon.

Saari Aija, Suomen Paralympiakomitea: Paraurheilun paradoksit vammaisten ihmisten osallisuuden rakentajina ja rajaajina

Paraurheilun julkinen näkyvyys on kasvanut paralympialaisten, kansainvälisten arvokilpailujen ja sosiaalisen median myötä. Samalla paraurheiluun liittyy useita paradokseja, joissa samat rakenteet voivat yhtä aikaa rakentaa ja rajata vammaisten ihmisten osallisuutta. Nämä paradoksit eivät ole vain nykyhetken ilmiöitä, vaan kiinnittyvät vammaisurheilun historialliseen kehkeytymiseen kuntoutuksen, kilpailu-urheilun ja vammaisoikeuksien rajapinnoilla.

Esityksen lähtökohtana on YK:n vammaisyleissopimuksen artiklan 30 mukainen osallisuuden kaksoisstrategia. Artikla korostaa vammaisten ihmisten oikeutta osallistua yhdenvertaisesti yleisiin liikunta-, virkistys- ja urheilupalveluihin, mutta tunnistaa samalla tarpeen vammaisille henkilöille erityisesti suunnattuihin liikunta- ja urheilumahdollisuuksiin. Tämä jännite näkyy paraurheilussa erityisen selvästi. Omat erilliset rakenteet, kuten luokittelu, kilpailujärjestelmät ja lajit, mahdollistavat osallistumista, mutta voivat samalla ylläpitää erillisyyttä suhteessa valtavirtaiseen liikunta- ja urheilujärjestelmään.

Tätä jännitettä tarkastellaan kahden paraurheilun sisäisen paradoksin kautta. Ensimmäinen liittyy viestintään. Paraurheilun uutisointi rakentuu usein huippusuoritusten, sankaritarinoiden ja “vammaisuuuden voittamisen” kertomusten varaan. Tällainen supercrip-kehys voi lisätä näkyvyyttä ja tehdä paraurheilusta medialle helposti kerrottavaa. Samalla se voi kuitenkin kaventaa vammaisuuden ymmärtämistä yksilön ominaisuudeksi ja siirtää huomion pois rakenteellisista esteistä. Vammaisten ihmisten liikunnan harrastamista eivät rajoita ensisijaisesti inspiraation puute, vaan saavutettavuuteen, tietoon, taloudellisiin resursseihin, osaamiseen, välineisiin ja palvelujärjestelmän valmiuksiin liittyvät esteet.

Toinen paradoksi liittyy luokitteluun. Luokittelu on paraurheilun kilpailullisen oikeudenmukaisuuden edellytys, koska sen tehtävänä on ryhmitellä urheilijoita siten, että tulos määräytyisi mahdollisimman paljon harjoittelun, taidon ja taktiikan eikä vamman vaikutuksen perusteella. Samalla luokittelu toimii portinvartijana. Se määrittää, ketkä tunnustetaan paraurheilijoiksi, millaiset vammat ja toimintakyvyn erot katsotaan urheilullisesti merkityksellisiksi ja millaiset kehot jäävät kilpailujärjestelmän ulkopuolelle. Harrastamisen näkökulmasta luokittelun logiikka voi näyttäytyä vaikeasti ymmärrettävänä tai vieraannuttavana.

Paraurheilun näkyvyys ei automaattisesti lisää vammaisten ihmisten liikunnan harrastamista. Näkyvyydellä on arvoa vasta silloin, kun se kytkeytyy saavutettavaan tietoon, konkreettisiin kokeilumahdollisuuksiin ja rakenteellisiin muutoksiin. Paraurheilu voi olla osallisuuden rakentaja, kun se avaa väyliä osallistumiseen ja tekee näkyväksi vammaisten ihmisten toimijuutta. Se voi kuitenkin myös rajata osallisuutta, jos julkinen huomio kohdistuu vain poikkeuksellisiin urheilijoihin ja kilpailujärjestelmän sisällä tunnustettuihin kehoihin.

Esityksen lopuksi huomio kiinnitetään myös tutkimuskentän omaan katveeseen. Paraurheilun tutkimuksellinen väliinputoaminen on historiallisesti rakentunut. Paraurheilu sijoittuu yhteiskunnallisen vammaistutkimuksen, urheilu- ja valmennustutkimuksen, erityispedagogiikan sekä lääketieteen ja kuntoutuksen rajapinnoille, mutta ei ole vakiintunut kunnolla minkään niistä omaksi tutkimuskohteeksi. Siksi esitys toimii vammaistutkijoille kutsuna ottaa paraurheilu vakavasti vammaispoliittisena ja yhteiskunnallisena tutkimuskohteena. Paraurheilun kautta voidaan tarkastella, miten vammaisten ihmisten kehoja luokitellaan, millaista osallisuutta liikunta- ja urheilujärjestelmät mahdollistavat ja millaisin ehdoin vammaisen ihminen tulee tunnistetuksi liikkujana, urheilijana, aktiivisena toimijana ja kansalaisena.

Virta Sanni, Taideyliopiston Sibelius-Akatemia: Taidekoulutuksen yhdenvertaisuus vammaisuuden näkökulmasta - vammaiset ja viittomakieliset taidekentällä yhdenvertaisina toimijoina

Yhdenvertaisuus ja saavutettavuus ovat teemoja, joiden kuuluu läpäistä koko kulttuurialan koulutus niin taiteen perusopetuksessa että korkeakouluissa. Yhdenvertaisuuslaki (2014) velvoittaa koulutuksen järjestäjää toteuttamaan lain velvoittamat kohtuulliset mukautukset, ja lain mukaan jokaisella on yhtäläinen oikeus koulutukseen. Esimerkiksi kohtuullisen vaikeasti liikuntavammaisten työllistyminen on Suomessa Pohjoismaiden heikoimmalla tasolla, ja tämä heijastelee myös kulttuurialalle: taideala heijastelee yhdenvertaisuuden toteutumista laajemmin. Taidealan koulutukseen pääseminen on Suomessa suuri alan portinvartija, ja esitelmässä käydään läpi viimeisimpiä tutkimustuloksia vammaisten yhdenvertaisuudesta liittyen sekä taiteen perusopetukseen että taiteen korkeakoulutukseen. Esitelmän aineistona on Taideyliopiston ArtsEqual (2021) -tutkimus sekä aiheesta tehdyt pro gradu-tutkielmat (Sanni Virta, 2024: Taiteen perusopetuksen musiikkikoulutuksen yhdenvertaisuus vammaisuuden näkökulmasta ja käytännön sovellukset. Esitelmässä käydään läpi alan termistöä ja niiden merkityseroja kulttuurialan viitekehyksessä (eroja: yhdenvertaisuus, tasa-arvo, moninaisuus, inklusio, kohtuullinen mukautus, saavutettavuus ja esteettömyys) ja esimerkkejä: opetussuunnitelman puitteissa erityispedagogiikan toteuttaminen. Konferenssipuheenvuorossa ovat esillä aiheen kulttuuripoliittinen ja teoreettinen näkökulma, käsitteellinen pohdinta, sekä esimerkiksi valtasuhteisiin ja vähemmistöihin liittyvien näkökulmien esiin nostaminen esimerkiksi valintakokeiden järjestämisessä moninaisuuden huomioon ottaminen. Miten tehdä taiteilijapolusta yhdenvertainen ja mitä erityisiä haasteita juuri taidealan praktiikassa ja diskurssissa voi olla yhdenvertaisuuteen liittyen?

Konferenssiesitelmä tarjoaa alan ammattilaisille ajankohtaista, viimeisimpään tutkimukseen sekä esimerkkitapauksiin perustuvaa tietoa yhdenvertaisuuden toteutumisesta taiteen perusopetuksessa ja tällä lisätään myös marginaalisoitujen ryhmien kulttuuristen oikeuksien turvaamista ja osallisuuden mahdollistamista. Tämä osaaminen on tulevaisuuden kulttuuri-instituutioiden pääomaa, ja sillä varmistamme, että osallisuus taiteen ammattilaisuuteen on tulevaisuudessa laajemmin kaikkien vähemmistöjen ulottuvilla. Taidekoulutuksella on yhteys yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja sosiaalisiin järjestelmiin ja tästä syystä sillä on vastuuta ajankohtaisten yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisijana.

5. Osallisuus ja diskurssit

Reivonen-Sim Satu, Helsingin yliopisto: Disability and rehabilitation technology in the Ai-for good assemblage – a material-semiotic study of the enactment of good and good feelings in relation to disability on the tech stages

The socio-technical imaginaries and techno-utopian discourses often portray the relationship between disability and assistive and rehabilitation technology as straightforward. These tend to obscure the complex relations and socio-ethical questions that require careful attention within the broad practices that constitute these technologies. Despite rehabilitation - and its technologization – being intimately involved in the lives of many people with disabilities, rehabilitation science and technology have received relatively little attention in the context of disability studies.

Following Alison Kafer, in this presentation and my broader PhD research, I engage with medical approaches to disability, and technologies that come with them, through a renewed interrogation

– a critical grappling rather than outright critique. Theoretically and methodologically drawing from critical disability studies and feminist science and technology studies, the starting point for this presentation is an engagement with disability technologies through the material-discursive relations that constitute them. I consider these technologies - beyond mere objects that have effects on function - as ideologically, politically and economically situated.

I present analysis from a study exploring the phenomena of Ai-for-good, which could be described as a movement and public discourse that encompasses initiatives for leveraging artificial intelligence and machine learning for 'social good' or more specifically for humanitarian causes, development projects, often framed through the UN sustainable development goals and agenda. In the context of Ai for good, I studied and analysed online material around a start-up that develops and produces wearable technology, namely exoskeletons for people with walking impairment. I asked how the good, and with it good feelings, are done in relation to exoskeletal technology, what the good does, and what it obscures, diminishes or devalues.

Halme Susanna, Helsingin yliopisto: Pistekirjoitus lukutaidon, arjen ja osallisuuden rakentajana

Joulukuussa 2025 valmistunut maisterintutkielmani selvittää, millaisia asenteita näkövammaisilla ihmisillä on pistekirjoitusta kohtaan, miten ja millaisissa tilanteissa he käyttävät pistekirjoitusta sekä millaisia diskursseja he rakentavat kirjoittaessaan mielipiteitään pistekirjoituksesta. Tutkielma on luonteeltaan tieteenalojen ja tutkimussuuntausten rajoja ylittävä. Teoreettisina ja metodologisina viitekehyksinä hyödynnetään kieliasennetutkimusta, diskurssintutkimusta, vammaistutkimusta ja lukutaidon tutkimusta. Tutkimuksessa hyödynnetään sekä määrällistä että laadullista analyysia.

Tutkimusaineisto on kerätty verkkolomakkeena toteutetulla kyselyllä. Kyselylomake oli avoin kaikille näkövammaisille ihmisille Suomessa. Kyselyssä oli sekä numeroasteikkokysymyksiä että avoimia kysymyksiä. Aiheena oli muun muassa pistekirjoituksen tärkeys yleisellä tasolla, pistekirjoituksen henkilökohtainen tarpeellisuus, kokemus pistekirjoituksen helppoudesta tai vaikeudesta, arvio omasta lukusujuvuudesta sekä erilaiset tilanteet, joissa vastaaja käyttää pistekirjoitusta. Lisäksi selvitettiin erilaisia taustatekijöitä, kuten näkövammautumisikä, pistekirjoituksen oppimisikä ja syntymävuosi. Kyselyyn vastasi 99 henkilöä.

Tutkimustulokset osoittavat, että vastaajien asenteet pistekirjoitusta kohtaan ovat kokonaisuudessaan myönteisiä, mutta myös selvästi eriytyviä elämäntilanteen, näkövammautumisiän, taitotason ja teknologian käytön mukaan. Suurin osa vastaajista näkee pistekirjoituksen tärkeänä ja merkityksellisenä taitona, joka liittyy erityisesti lukutaitoon, itsenäisyyteen ja mahdollisuuteen hallita kirjoitettua kieltä. Pistekirjoitusta käytetään hyvin monipuolisesti. Käyttökohteita ovat muun muassa työ ja opiskelu, arjen askareet, vapaa-ajan harrastukset, muistiinpanot, viestit ja kommunikaatio sekä kirjojen lukeminen. Sekä paperinen

pistekirjoitus että teknologiaperustaiset ratkaisut – kuten pistenäyttöt ja älypuhelimien pistesyöttö – ovat laajassa käytössä.

Aineiston diskurssianalyysi tuo esiin viisi selkeästi erottuvaa diskurssia, jotka kuvaavat vastaajien erilaisia tapoja puhua pistekirjoituksesta. Erityisen vahvoina edustuvat lukutaitodiskurssi ja arkidiskurssi. Lukutaitodiskurssissa pistekirjoitus näyttäytyy sokeiden ja vaikeasti heikkonäköisten ensisijaisena konventionaalisen lukutaidon muotona; arkidiskurssissa korostuvat konkreettiset ja toimintaorientoituneet käyttökohteet kuten merkintöjen tekeminen kotona, listojen kirjoittaminen ja julkisten tilojen pistemerkinnät.

Kolmas diskurssi esittää pistekirjoituksen osana nykyteknologiaa. Se heijastaa sitä, että vastaajat hyödyntävät luontevasti nykyisiä apuvälineitä, kuten pistenäyttöjä, ja näkevät teknologian pikemminkin pistekirjoitusta tukevana kuin sitä täysin syrjäyttävänä. Neljäs diskurssi tuo esiin näkökulman, että ilman pistekirjoitustakin pärjää. Tässä diskurssissa vastaajat kokevat, että puheohjelmat ja kuuntelu tarjoavat riittävän pääsyn tietoon ja teksteihin, vaikka he samalla usein tunnistavat pistekirjoituksen arvon muille. Syynä pistekirjoituksen vähäiseen käyttöön on usein heikko lukusujuvuus ja myöhäisempi näkövammautumisikä, joka tekee pistekirjoituksen oppimisesta vaikeampaa. Viides diskurssi paljastaa, että joskus pistekirjoitus on ainoa vaihtoehto. Tämä diskurssi korostaa kuurosokeiden ihmisten näkökulmia. Heille pistekirjoituksella on aivan erityinen merkitys, sillä kuuntelu ja puheeseen perustuvat teknologiat eivät ole mahdollisia.

Kaiken kaikkiaan tulokset osoittavat, että pistekirjoitus ei ole menettänyt merkitystään digitalisoituvassa ajassa, vaan sen rooli on pikemminkin monipuolistunut. Vastaajat rakentavat kuvaa pistekirjoituksesta taitona, joka tukee sekä yksilön osallisuutta ja toimijuutta että toimimista monenlaisissa elämän konteksteissa. Pistekirjoituksen käyttö ja siihen liitetyt asenteet muodostavat rikkaan ja moniulotteisen kokonaisuuden, jossa sekä perinteiset että teknologiset lukemisen tavat elävät rinnakkain.

Esityksessäni kerron maisterintutkielmani keskeisistä havainnoista ja tuloksista sekä lyhyesti pohdin jatkotutkimusaiheita. Tulevassa väitöskirjatutkimuksessani on tavoitteena tarkastella pistekirjoituksen asemaa ja tulevaisuutta, jotka muodostuvat näkövammaisten kertoessa kokemuksistaan. Tuleva tutkimukseni kuuluu vammaistutkimukseen ja hyödyntää ableismin käsitettä, joka pistekirjoituskontekstissa viittaa näkevien lukemisen ja kirjoittamisen tavan määrittymiseen normiksi. Pistekirjoitus nähdään usein näkevien tekstin korvaajana, vaikka sitä voisi tarkastella myös itsenäisenä ja täysipainoisena lukutapana.

Leskelä Leealaura, Kehitysvammaliitto: Miten mä sen korrektisti sanoisin, et tää selkokieli on niinku vammaisille tai joillekin” – haastattelututkimus selkokielestä s2-opetuksessa

Suomessa selkokieltä käytetään laajasti hyvin erilaisten ihmisten kielellisenä tukimuotona, toisin kuin joissakin muissa maissa, joissa se on suunnattu erityisesti kehitysvammaisille henkilöille (mm. Lindholm & Vanhatalo, 2021). Selkokielen käyttö muiden kuin kehitysvammaisten henkilöiden parissa herättää kuitenkin

myös Suomessa ajoittain keskustelua sekä kannanottoja puolesta ja vastaan. Erityisesti selkokielen soveltuvuus kielenoppijoille on toisinaan kyseenalaistettu (Leskelä, 2025). Aiheesta on kuitenkin vasta vähän tutkimusta (ks. kuitenkin Lindholm & Leskelä, 2025).

Tässä esityksessä tarkastelen tuloksia tutkimuksesta, jossa haastattelin s2-opettajia heidän kokemuksistaan selkokielen käytöstä suomen kielen opetuksessa eri koulutusasteilla. Haastatellut opettajat kertoivat käyttävänsä selkokieltä jatkuvasti, runsaasti ja monipuolisesti opetuksessaan ja ilmaisivat selkokielen olevan jopa välttämätön osa alkeisopetusta. Myönteinen asenne näkyi myös kommenteissa koskien selkokielisiä aineistoja, jotka ovat opettajien mukaan vuosi vuodelta parantuneet ja joiden he näkevät lisäävän oppijan turvallisuuden tunnetta suomen kielen oppimisen polulla. Opettajista piirtyi haastatteluissa kuva alansa ammattilaisina, jotka kykenevät analysoimaan syvällisesti s2-oppijan kielellisiä haasteita ja tuen tarvetta.

Toisaalta opettajat tuottivat selkokielelle puheessaan myös heikompaa statusta suhteessa yleiskieleen. Erityisesti korostettiin ei-vammaisen henkilön kohdalla tavoitetta siirtyä vähitellen selkokielestä yleiskieleen, jotta elämä suomalaisessa yhteiskunnassa olisi mahdollista. Selkokieli vaikuttaisi siten edelleen kytkeytyvän jossain määrin vammaisuuteen. Tämä näkemys myös marginalisoi selkokieltä ja sitä käyttäviä ihmisiä, vaikka haastateltavat pyrkivät puheessaan välttämään selkokielen leimaamista.

Lähteet

Leskelä, Leealaura, 2025. Selkokieltä tarvitsevat ihmiset. Teoksessa C. Lindholm & L. Leskelä (toim.), Tutkimusretkellä selkokieleen, s. 83–105. Helsinki, Gaudeamus.

Lindholm, Camilla & Leealaura Leskelä, 2025. Lätt språk och stigma. Teoksessa C. Lindholm, M. Kivilehto & S. Siltaloppi (toim.), Lätt svenska i Finland, s. 169–189. Helsinki, SLS.

Lindholm, Camilla & Ulla Vanhatalo (toim.), 2021. Handbook of Easy Languages in Europe. Berlin, Frank & Timme.

Leskelä Leealaura ja Suhonen Katri, Kehitysvammaliitto ja Kirkkohallitus: Selkokielen käyttäjien kokemukset jumalanpalveluksesta

Esitys tarkastelee selkokielen käyttäjien kokemuksia jumalanpalveluksesta tilanteessa, jossa selkojumalanpalveluksen kaavaa on uudistettu osana Suomen evankelis-luterilaisen kirkon saavutettavuuden toimenpideohjelmää. Tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää, miten jumalanpalveluksen rakenne, kieli ja vuorovaikutus näyttäytyvät kielellistä tukea tarvitsevien ihmisten kokemuksissa ja millä tavoin ne tukevat tai estävät osallisuuden toteutumista.

Aineisto koostuu selkokieltä tarvitsevien kuvauksista, joita on analysoitu palvelumuotoilun menetelmiä hyödyntäen sekä kielianalyysin ja fenomenologisen psykologian viitekehyksissä. Analyysi keskittyy toistuviin kokemuksellisiin merkityksiin ja vuorovaikutuksen muotoihin.

6. Vammaispalvelut

Kivistö Mari, Lapin yliopisto, Lipponen Oona ja Tarvainen Merja, Itä-Suomen Yliopisto: Rakenteellisen vammaissosiaalityön toteutuminen ja edellytykset hyvinvointialueilla sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta

Kautta historian vammaiset ihmiset ovat kohdanneet monenlaista syrjintää rakenteiden eri tasoilla, kuten yhteiskuntaan juurtuneissa asenteissa, institutionaalisissa käytännöissä ja ihmisten välisissä sosiaalisissa suhteissa. Sosiaalityön tavoitteena on puolestaan läpi ammatillisen historiansa ollut tuen tarpeessa olevien kansalaisten auttaminen sekä laajempi hyvinvoinnin edistäminen yhteiskunnassa. Sosiaalityön kansainvälisen määritelmän perusteella sosiaalityön tehtävänä on työskennellä sekä ihmisten että rakenteiden parissa edistäen niin ihmisten ja yhteisöjen voimaantumista ja valtaistumista kuin yhteiskunnallista muutosta. Rakenteellisen sosiaalityön tavoitteena on edistää hyvinvointia eriarvoistaviin rakenteisiin ja yhteiskunnallisiin epäkohtiin vaikuttamalla. Suomessa rakenteellisen sosiaalityön asema on tunnustettu myös lainsäädännössä. Lisäksi rakenteellisella sosiaalityöllä on yhteys vammaispolitiikkaan.

Rakenteellista vammaissosiaalityötä jäsennettiin vuosina 2023–2025 toimineessa Sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamassa (VTR) tutkimushankkeessa *Rakenteellisen vammaissosiaalityön tietoperusta ja -käytännöt hyvinvointialueilla (RAVATTI)*. Tämä esitys pohjautuu hankkeessa kerätystä hyvinvointialueilla työskentelevien vammaissosiaalityöntekijöiden (n=18) fokusryhmäaineistosta tehtyihin julkaisuihin. Koska rakenteellisen vammaissosiaalityön tavoitteena on vammaisten ihmisten osallisuuden edistäminen yhteiskunnassa, on perusteltua tuoda sitä koskevaa tietoa esille myös vammaissosiaalityön ammattihenkilöiden näkökulmasta vammaistutkimuksen yhteyteen.

Esityksessä kuvataan sosiaalityöntekijöiden kokemuksia erilaisista haasteista rakenteellisen vammaissosiaalityön tekemisessä, mutta myös heidän pyrkimyksiään rakenteellisen vammaissosiaalityön toteuttamiseen, kuten epäkohtatiedon eteenpäin viemiseen. Esityksessä valotetaan sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä rakenteellisen vammaissosiaalityön merkityksellisyydestä, mutta samaan aikaan heidän vaihtelevista ja epävarmoista asemistaan rakenteellisen vammaissosiaalityön tekijöinä. Lisäksi esityksessä korostetaan erilaisten suhteiden ja ajallisuuden merkitystä rakenteellisessa vammaissosiaalityössä. Vallitsevassa yhteiskunnallisessa tilanteessa rakenteelliselle vammaissosiaalityölle on erityinen tarve, kun mietitään esimerkiksi palvelujärjestelmään kohdistuvia muutoksia vammaisten ihmisten näkökulmasta.

Nurmi-Koikkalainen Päivi ja Korhonen Marika, THL: Uudistunut vammaispalvelulaki ja sen seuranta

Uusi vammaispalvelulaki tuli voimaan 1.1.2025. Lain soveltamista seurataan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) hankkeen avulla vuosina 2025–2027. Hankkeen on tilannut THL:ltä sosiaali- ja

terveysministeriö. Seurannan päätavoitteena on arvioida, miten uusi laki tukee vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja itsenäistä elämää sekä turvaa heidän yksilölliset palvelutarpeensa. Erityisesti seurataan vammaispalvelujen kustannusten muutoksia ja niiden syitä sekä lain toimeenpanon onnistumista eri hyvinvointialueilla.

Nyt kesällä 2026 julkaistaan ensimmäinen hyvinvointialueille suunnattu laaja kysely. Kyselyyn vastasi vuoden 2025 lopussa 21 hyvinvointialuetta ja Helsingin kaupunki. Esityksessä tarkastellaan tämän kyselyn keskeisiä havaintoja uuden vammaispalvelulain toteutumisesta. Keskeisiä teemoja ovat asiakasprosessi ja osallisuus, palveluiden saatavuus ja toimivuus sekä ohjeistukset ja resurssit hyvinvointialueiden vammaispalveluissa.

Era Salla, Jyväskylän yliopisto. Vammaispalveluiden (nyky)aika: venymistä, viivettä ja odotusta

Uuden vammaispalvelulain tultua voimaan 1.1.2025 moni asia muuttui niin palveluiden sisällöissä kuin lain soveltamisessakin. Toimeenpanosta on raportoitu palveluiden heikentymistä ja yleispalveluiden puolelle siirtämistä, sekä palvelupäätösten viivästymistä; eli ajan venymistä. Tässä esityksessä pohdin vammaispalveluiden aikaa nyt viime vuosina julkaistujen raporttien valossa (Vammaisfoorumi, 2025; Vammaisfoorumi, 2026), ja katson tulevaisuuteen mahdollisen tutkimusidean kautta.

Vammaisuutta ja sairautta käsitellään usein ajallisten termien – kuten pitkäaikainen, ohimenevä, krooninen, etenevä – kautta. Vammaispalveluissa aika on keskeisessä roolissa. Vammaisuutta määritellään elämänvaiheiden kautta, henkilökohtainen apu mitataan tunteina ja sen kellonaikoja neuvotellaan, ja kuljetuspalveluissa odotetaan taksia. Arki muotoutuu palveluiden aikataulujen ja rytmien mukaan.

Vammaistutkimuksessa aikaa ja ajallisuutta on teoretisoitu rampa-ajan (crip time) käsitteen kautta. Rampa-aika tarkoittaa kellon taivuttamista vammaisten kehojen ja mielten tarpeiden mukaan sen sijaan, että vammaiset kehot ja mielet taivutettaisiin kellon vaatimuksiin (Kafer, 2013). Rampa-aika tunnistaa esimerkiksi, että siirtymät paikasta toiseen ottavat sen ajan, minkä ottavat, eikä niitä voi kiirehtiä. Samoin tapahtumat ja tapaamiset voivat siirtyä kehollisten ja mielellisten esteiden vuoksi. Sovellan tätä rampa-ajan näkökulmaa vammaispalveluihin: miten aika niissä taipuu?

Raporteista selviää, että päätöksenteko viivästyy usein lakisääteisten määräaikojen yli, ja prosessi voi jatkua oikaisupyyntöihin asti. Tämän ajan palvelunkäyttäjä/-hakija odottaa ilman palveluita, hankkii niitä omalla kustannuksellaan tai turvautuu läheisiin. Samaan aikaan ammattilaiset kokevat kiirettä, työpäivien venymistä ja kasvavaa kuormitusta. Vammaispalveluissa vallitsee ajallinen epäsymmetria: palvelunkäyttäjät/-hakijat odottavat ja ammattilaiset kärsivät kiireestä.

Esityksessä hahmottelen uutta tutkimusta, joka keskittyy erityisesti odottamisen aikaan. Mitä odotusaikana tapahtuu ja millaisia seurauksia sillä on asiakkaille ja ammattilaisille? Miten vammaispalveluiden ajallista epäsymmetriaa voisi tasata? Kuka taipuu ja kenen aikaan?

LÄHDE

Kafer, A. (2013). *Feminist, queer, crip*. Indiana University Press.

Kangasniemi Hanna, Suhonen Riitta ja Stolt Minna, Turun yliopisto. Ääni kuuluu, mutta kantautuuko se päätöksiin?

Tausta

Kehitysvammaisten henkilöiden osallisuus on keskeinen periaate nykyisessä vammaispolitiikassa ja palvelujärjestelmässä. Osallisuuden toteutuminen ei kuitenkaan ole yksiselitteistä, vaan se rakentuu arjen käytännöissä, vuorovaikutuksessa sekä palvelujärjestelmän rakenteellisissa reunaehdoissa. Palvelutarpeen arviointi on yksi keskeinen kohta, jossa kehitysvammaisten henkilöiden mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä joko vahvistuvat tai kaventuvat.

Tarkoitus ja menetelmät

Tutkimuksessa tarkastellaan kehitysvammaisten henkilöiden osallisuutta palvelutarpeen arvioinnin käytännöissä. Aineisto koostuu kehitysvammaisten henkilöiden (n=9) ja asumispalveluissa työskentelevien ohjaajien (n=9) haastatteluista. Aineisto analysoitiin laadullisesti hyödyntäen sisällönanalyysiä.

Tulokset ja johtopäätökset

Tulokset osoittavat, että kehitysvammaisten henkilöiden osallisuus näkyy ennen kaikkea arkisten, jokapäiväisten asioiden kautta. Osallisuus merkitsee mahdollisuutta tehdä mieluisia asioita, tulla kuulluksi ja ymmärretyksi sekä osallistua pienten arjen valintojen tekemiseen. Päätöksenteko näissä asioissa toteutuu pääosin melko hyvin. Sen sijaan mahdollisuudet vaikuttaa elämän kannalta merkittävämpiin päätöksiin, kuten asumisratkaisuihin tai siihen, kenen kanssa asuu, ovat usein rajallisia. Osallisuus näyttäytyy tällöin osin näennäisenä: kehitysvammainen henkilö on mukana prosessissa, mutta varsinainen päätösvalta jää muille.

Lähi-ihmisillä, erityisesti ohjaajilla, on keskeinen rooli osallisuuden mahdollistajina. Ulkopuolinen tuki on usein välttämätöntä, jotta kehitysvammainen henkilö voi osallistua ja tehdä päätöksiä. Tuen laatu ja määrä ovat ratkaisevia, ja ohjaajat toimivat usein myös kehitysvammaisten henkilöiden oikeuksien puolestapuhujina. Samalla aineisto tuo esiin eettisen jännitteen hoivavastuun ja itsenäisen elämän tukemisen välillä. Ohjaajilla on selkeä valta-asema suhteessa kehitysvammaisiin henkilöihin, ja palvelujärjestelmän rakenteet asettavat osallisuudelle reunaehdoja, jotka eivät aina mahdollista yksilöllistä tukea tai todellista päätöksentekoa. Lisäksi päätöksenteko edellyttää ymmärrystä ja tietoa, joiden puute voi rajoittaa mahdollisuuksia vaatia tai käyttää omia oikeuksia.